

BASISVAARDIGHEDEN

Grammatica

**SLAAG
VOOR DE
TAAL-
TOETS!**

PABO

Marja Bout, Han de Bruijn

Derde druk

Noordhoff Uitgevers

Inclusief
**online
toetsen!**

Code binnenin

Basisvaardigheden Grammatica voor de pabo

Basisvaardigheden grammatica

voor de pabo

Marja Bout
Han de Bruijn

Derde druk

Noordhoff Uitgevers Groningen | Houten

Omslagontwerp: Rocket Industries, Groningen

Foto's binnenwerk: Han de Bruijn p. 9, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 26, 29, 33, 35, 41, 45, 53, 55, 59, 63, 65, 67, 71, 76, 77, 83, 93, 97, 99, 105, 111, 113, 115, 117

Saskia de Boer: p. 17, 43, 51, 87, 89, 95, 107, 109

Cartoon p. 43: Martin Horneman

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

1 / 15

Deze uitgave is gedrukt op FSC-papier.

© 2014 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978 90 01 85601 4

ISBN 978 90 01 83100 4

NUR 113

Inhoud

Inleiding 6
Basisvaardigheden voor
pabostudenten 8

1 Woordbenoemen 9

- 1.1 Lidwoord 10
- 1.2 Zelfstandig naamwoord 12
- 1.3 Bijvoeglijk naamwoord 14
- 1.4 Werkwoord 16
- 1.5 Voornaamwoorden 18
 - 1.5.1 Persoonlijk voornaamwoord 18
 - 1.5.2 Bezittelijk voornaamwoord 20
 - 1.5.3 Aanwijzend voornaamwoord 22
 - 1.5.4 Vragend voornaamwoord 22
 - 1.5.5 Betrekkelijk voornaamwoord 24
 - 1.5.6 Onbepaald voornaamwoord 26
 - 1.5.7 Wederkerig en wederkerend
voornaamwoord 28
- 1.6 Telwoord 30
- 1.7 Voorzetsel, voegwoord,
tussenwerpsel 32
- 1.8 Bijwoord 34
Samenvatting 36
Oefeningen meerkeuzevragen 37

2 Zinsontleden 41

- 2.1 Persoonsvorm 42
- 2.2 Zinnen verdelen in zinsdelen 44
- 2.3 Onderwerp 46
- 2.4 Werkwoordelijk gezegde 48
- 2.5 Valkuilen bij het werkwoordelijk
gezegde 50
- 2.6 Naamwoordelijk gezegde en de
korte zin 52
- 2.7 Naamwoordelijk gezegde en het
3-stappenplan 54
- 2.8 Werkwoordelijk en naamwoordelijk
deel 56
- 2.9 Valkuilen bij het naamwoordelijk
gezegde 58
- 2.10 Lijdend voorwerp 60
- 2.11 Valkuilen bij het lijdend voorwerp 62
- 2.12 Meewerkend voorwerp 64
- 2.13 Voorzetselvoorwerp 66

- 2.14 Bijwoordelijke bepaling 68
- 2.15 Bijvoeglijke bepaling 70
- 2.16 Voorbepaling en nabepaling 72
- 2.17 Bijstelling 74
- 2.18 Oorzakelijk voorwerp en bepaling van
gesteldheid 76
Samenvatting 78
Oefeningen meerkeuzevragen 79

3 Bedrijvende en lijdende zinnen 83

- 3.1 Kenmerken bedrijvende en
lijdende zinnen 84
- 3.2 Van bedrijvende naar lijdende zin 86
- 3.3 Van lijdende naar bedrijvende zin 88
- 3.4 Bedrijvende zin: men en er 90
Samenvatting 92

4 Samengestelde zinnen 93

- 4.1 Samengestelde zin 94
- 4.2 Samengestelde zin: hoofdzin 96
- 4.3 Nevenschikking of onderschikking 98
- 4.4 Samengestelde zin: bijzinnen 100
- 4.5 Onderwerpszin 102
- 4.6 Gezegdezin 104
- 4.7 Lijdendvoorwerpszin 106
- 4.8 Meewerkendvoorwerpszin 108
- 4.9 Voorzetselvoorwerpszin 110
- 4.10 Bijwoordelijke bijzin 112
- 4.11 Bijvoeglijke bijzin 114
Samenvatting 116

5 Extra oefeningen 117

- 5.1 Woordbenoemen (taalkundig
ontleden, hoofdstuk 1) 117
- 5.2 Zinsontleden (redkundig ontleden,
hoofdstuk 2) 125
- 5.3 Bedrijvende en lijdende zinnen
(hoofdstuk 3) 133
- 5.4 Samengestelde zinnen
(hoofdstuk 4) 138

6 Antwoorden oefeningen 145

Inleiding

Kennis van grammatica is nodig om inzicht in taal te verkrijgen. Dit inzicht in taal is een voorwaarde om foutloos te leren spellen en formuleren.

Voor een leraar primair onderwijs is inzicht in taal een vereiste. Daardoor kan hij zich vaardig in het Nederlands uitdrukken.

Bovendien moet een basisschoolleerkracht taalvaardigheid stimuleren en moet hij in staat zijn de taalontwikkeling van zijn leerlingen te beoordelen. Hiervoor is het nodig dat hij de begrippen van de grammatica kan hanteren en inzicht heeft in de structuur van het Nederlands.

Bestaande grammaticaboeken gaan veelal uit van aanwezige voorkennis bij studenten en leggen de grammaticaregels beknopt uit.

Keer op keer blijkt er grote behoefte aan een eenvoudig studieboek waarin *stap voor stap* de vaardigheden worden aangeleerd en geoefend en waarmee de studenten zelfstandig kunnen werken.

Basisvaardigheden grammatica voorziet in die behoefte.

Studenten leren in hoofdstuk 1 en 2 de basisvaardigheden taalkundig en redkundig ontleden stap voor stap aan en kunnen met behulp van het boek en de website (www.pabowijzer.nl) oefenen totdat zij elk aangeboden onderdeel beheersen.

Hoofdstuk 3 en 4 van deze methode bieden een verdieping: de lijdende en bedrijvende zinnen en de samengestelde zinnen.

Door het bestuderen van de aangeboden stof verkrijgen de studenten inzicht in de taalstructuur van het Nederlands. Door dit inzicht zullen zij zelf beter leren formuleren. Bovendien kunnen zij het taalgebruik van hun toekomstige leerlingen nauwkeuriger beoordelen en helpen ontwikkelen.

De methode is geschikt voor zelfstudie, maar kan ook worden ingezet bij lessen. De stof in *Basisvaardigheden grammatica* is ingedeeld in kleine stappen en wordt uitgelegd met voorbeelden. De extra oefeningen zijn te vinden op www.pabowijzer.nl.

Met de gratis instaptoets, ook op www.pabowijzer.nl, kunnen studenten controleren of hun kennis van de grammatica toereikend is. Na het maken van deze instaptoets krijgen zij een persoonlijk advies. Het advies verwijst naar de betreffende hoofdstukken in *Basisvaardigheden grammatica*. Zodoende kan een student volstaan met het bestuderen van de hoofdstukken die hij nog niet voldoende beheerst.

Deze methode biedt studenten zowel de leerstof voor de basisvaardigheden grammatica als voor de voortgezette grammatica.

Bij de derde druk

De derde druk van *Basisvaardigheden grammatica* heeft vrijwel dezelfde opbouw als de eerste en de tweede druk. Het verschil met de vorige editie is echter groot en betreft enerzijds de theorie en anderzijds de oefeningen. Allereerst is er een andere indeling van de hoofdstukken en de oefeningen. Voortschrijdend inzicht heeft ons doen besluiten het taalkundig ontleden in hoofdstuk 1 te plaatsen en het redekundig ontleden in hoofdstuk 2. Daarnaast is een flink aantal paragrafen geheel herschreven. Ook bevat deze nieuwe uitgave meer oefeningen en meer gemixte oefeningen dan de vorige drukken. Een aantal opgaven is herzien en bovendien zijn aan de hoofdstukken Woordbenoemen en Zinsontleden (hoofdstuk 1 en 2) toetsvragen toegevoegd die qua vorm en vraagstelling sterk lijken op de toetsvragen van het Cito. Het laatste hoofdstuk bevat niet alleen de antwoorden van alle opgaven, maar geeft bij de nieuwe oefeningen tevens een uitgebreide uitleg bij elk item.

In deze derde druk wordt duidelijk aangegeven welke theorie tot de leerstof van de officiële Taaltoets-pabo behoort. Daarnaast zijn theorie, oefeningen en antwoorden vanzelfsprekend volledig gecorrigeerd. De oefenstof die bij de eerste druk nog op een cd-rom stond, is sinds de tweede druk op www.pabowijzer.nl geplaatst. Hier is veel oefenstof beschikbaar met uitleg bij de items.

Wij zijn er stellig van overtuigd dat *Basisvaardigheden grammatica* studenten uitstekend voorbereidt op de Taaltoets-pabo van het Cito.

oktober 2013

Marja Bout en Han de Bruijn

Basisvaardigheden voor pabostudenten

Basisvaardigheden grammatica is onderdeel van de serie *Basisvaardigheden* voor pabostudenten. Deze serie is ontwikkeld om studenten op een toegankelijke en doeltreffende manier te helpen hiaten in hun basisvaardigheden weg te werken. Een uitkomst voor alle studenten die straks beslagen ten ijs willen komen.

De serie voor de pabo bestaat uit de volgende delen:

- *Basisvaardigheden grammatica*
- *Basisvaardigheden spelling en interpunctie*
- *Basisvaardigheden formuleren*
- *Basisvaardigheden rekenen*

Door de overzichtelijke opbouw en de duidelijke praktijkvoorbeelden is *Basisvaardigheden grammatica* ook tijdens de rest van de studie en daarna een handig naslagwerk.

Basisvaardigheden grammatica biedt studenten de mogelijkheid om zich de grammatica stap voor stap eigen te maken. Met de gratis instaptoets op de website kunnen studenten controleren of hun kennis van de basisgrammatica toereikend is. Na het maken van deze instaptoets krijgen zij een advies op maat. Hoofdstuk 1 en 2 (stof voor Taaltoets-pabo) bevatten toetsvragen die qua vorm en vraagstelling sterk lijken op de toetsvragen van het Cito.

1

Woordbenoemen

Het benoemen van woorden noem je taalkundig ontleden. Bij het taalkundig ontleden benoem je de woorden van een zin afzonderlijk. Toch heb je voor het benoemen van veel van deze afzonderlijke woorden kennis nodig van het zinsontleden: een woord kan namelijk in de ene zin een bijwoord zijn en in een andere zin een bijvoeglijk naamwoord, of in de ene zin een koppelwerkwoord en in een andere zin een hulpwerkwoord.

Dat verschil wordt pas duidelijk als je inzicht hebt in de structuur van de zin.

Nadat je dit hoofdstuk bestudeerd hebt en alle oefeningen hebt gemaakt, kun je nog meer oefeningen over dezelfde onderwerpen vinden in hoofdstuk 5.

Alle paragrafen uit dit hoofdstuk behoren tot de stof voor de Taaltoets-pabo, behalve

- 1.1 Lidwoorden
- 1.5.5 Betrekkelijk voornaamwoord
- 1.5.6 Onbepaald voornaamwoord
- 1.5.7 Wederkerig en wederkerend voornaamwoord
- 1.6 Telwoord
- 1.7 Tussenwerpsel en voegwoord
- 1.8 Voornaamwoordelijk bijwoord

1.1 Lidwoord

Er bestaan slechts drie lidwoorden: **de**, **het** en **een**. Een lidwoord gebruik je voor een zelfstandig naamwoord. Er zijn twee soorten:

- 1 bepaalde lidwoorden: **de**, **het**
- 2 onbepaalde lidwoord: **een**

Het lidwoord **de** gebruik je bij mannelijke en vrouwelijke zelfstandige naamwoorden. Het lidwoord **het** gebruik je bij onzijdige zelfstandige naamwoorden. Het lidwoord **een** kun je gebruiken bij alle zelfstandige naamwoorden.

- de postbode
- het meisje
- een bioscoop

Als **het** of **een** niet in combinatie met een zelfstandig naamwoord voorkomt, noem je het geen lidwoord.

- Ik heb **het** gezien.
- **Het** sneeuwt al twee dagen.
- **Een** of twee minuten geleden.

Soms kom je een oude naamvalsvorm van de lidwoorden tegen, zoals **der** en **des**.

- Leden **der** Staten Generaal
- Vader **des** vaderlands

Het herkennen van de lidwoorden is lesstof voor de Taaltoets-pabo. Het onderscheiden van de lidwoorden in bepaald / onbepaald is verdiepingsstof.

Voorbeelden

Benoem de lidwoorden.

- Op de boerderij lopen de koeien en het paard los in de wei.

de, **de**, **het** en **de** zijn bepaalde lidwoorden.

- Ik heb een mooi geschenk gekocht voor de zoon van mijn broer.

een is een onbepaald lidwoord en **de** is een bepaald lidwoord.

- Als het regent, draag ik een regenjas.

het is geen lidwoord en **een** is een onbepaald lidwoord.

Oefening 1 Herken de lidwoorden (en benoem deze).

(Het kunnen onderscheiden van de lidwoorden in bepaald / onbepaald is geen stof voor de Taaltoets-pabo.)

- 1 De winkelier hield het meisje tegen.
- 2 Heeft Jan gisteren de informatiemap nog doorgegeven?
- 3 Op den duur kan dit je aardig opbreken.
- 4 De muismat van die firma heb ik aan de burens gegeven.
- 5 De telefoonrekening van zijn zoon loopt al in de honderden euro's.
- 6 Is dat niet een heel gedoe?
- 7 In de wei zag ik het paard staan.
- 8 Het sneeuwt al de hele week.
- 9 Het woordenboek der Nederlandse taal telt drie delen.
- 10 Heeft de buurman van jou het Boekenweekgeschenk nog gekregen?

Oefening 2 Herken de lidwoorden (en benoem deze).

(Het kunnen onderscheiden van de lidwoorden in bepaald / onbepaald is geen stof voor de Taaltoets-pabo.)

- 1 In de onmiddellijke omgeving van het stadje lijkt het altijd wat druk.
- 2 De bekabeling in de wijk liep vertraging op.
- 3 Heb jij echt de diamanten van haar nog gezien?
- 4 De postbode van de hoek speelt vaak vals.
- 5 Wat een mistroostig weer; het regent al de hele dag.
- 6 Samen met de burens huren wij een verhuisbusje.
- 7 Het was met haar gedaan.
- 8 Een der aanwezigen had moeite met het voorstel.
- 9 Het tentamen werd niet zo goed gemaakt.
- 10 De gekke voorbijganger heeft het op mij gemunt.

1.2 Zelfstandig naamwoord

Zelfstandige naamwoorden benoemen meestal mensen, dieren of dingen. Ook eigenschappen, idealen, ruimten, tijden en hoeveelheden zijn zelfstandige naamwoorden. Meestal staat er een lidwoord voor het zelfstandig naamwoord. Een zelfstandig naamwoord heeft de volgende kenmerken:

- 1 Zelfstandige naamwoorden kun je verkleinen.
 - boot – bootje
- 2 Zelfstandige naamwoorden kun je in het meervoud zetten.
 - boot – boten
- 3 Soms kun je van een andere woordsoort een zelfstandig naamwoord maken.
 - Het gaat **stormen**. (werkwoord)
 - Het **stormen** hield maar niet op. (zelfstandig naamwoord)

Niet altijd kun je een zelfstandig naamwoord in het meervoud of in het enkelvoud zetten. Ook kun je niet altijd een verkleinwoord maken.

- hersenen
- jeugd

Als je een lidwoord voor een werkwoord zet, verandert het werkwoord in een zelfstandig naamwoord.

- Het gaat **stormen**. (werkwoord)
- Het **stormen** hield maar niet op. (zelfstandig naamwoord)

Voorbeelden

Zoek de zelfstandige naamwoorden.

- Mijn hond heeft na een minuut al genoeg van het rennen.

hond, **minuut** en **rennen** zijn zelfstandige naamwoorden.

- Het roken van een sigaret is hier verboden.

roken en **sigaret** zijn zelfstandige naamwoorden.

Oefening 3 Zoek de zelfstandige naamwoorden.

- 1 Gewoonlijk loopt de man niet in het stille park.
- 2 Het voeren der dieren begint in de vroege morgen.
- 3 Heb je gezien dat krokodillen vaak rustig in hun kooi liggen?
- 4 De Chinees eet elke dag een portie rijst.
- 5 De fundering van het gebouw is versterkt met palen.
- 6 Het drinken van cola of sinas blijkt niet goed te zijn voor je gebit.
- 7 Klopte het overzicht van je huurachterstand wel?
- 8 Heeft dat hondenras geen langere staart?
- 9 Ik drink 's middags graag een kopje thee.
- 10 Onze burens lopen regelmatig de tuin in.

Oefening 4 Zoek de zelfstandige naamwoorden en de lidwoorden.

- 1 Heb jij veel tijd aan het huiswerk besteed?
- 2 De waarde van dat schilderij loopt in de miljoenen.
- 3 Het bloeien van dahlia's is een prachtig gezicht.
- 4 De agenten van dit bureau hebben meer dan twintig bekeuringen uitgeschreven.
- 5 Willem overhoorde zijn klasgenootje.
- 6 Loop jij wel eens bij je omaatje langs?
- 7 Hersenen van een kievit zijn zeer klein.
- 8 Het overlijden van die motorcoureur is diep tragisch.
- 9 Heb jij ook een Herman Brood aan de muur hangen?
- 10 De vrouw had het idee om wereldberoemd te worden.

1.3 Bijvoeglijk naamwoord

Bijvoeglijke naamwoorden staan gewoonlijk voor een zelfstandig naamwoord en geven nadere informatie over dat zelfstandig naamwoord.

- groot – de grote schuur
- groen – de groene zeep

Kenmerken van bijvoeglijke naamwoorden zijn:

- 1 Bijvoeglijke naamwoorden kunnen naast een grondvorm ook een verbuigingsvorm hebben.
 - leuk – leuke
- 2 Je kunt de bijvoeglijke naamwoorden in de vergrotende en in de overtreffende trap zetten.
 - klein – kleiner – kleinst
- 3 Bijvoeglijke naamwoorden kunnen ook achter het zelfstandig naamwoord voorkomen.
 - De mooie tuin. – De tuin is mooi.

Bijvoeglijk gebruikte voltooid deelwoorden lijken op werkwoorden. Deze woorden benoem je als bijvoeglijk naamwoord.

- de gebroken vaas
- de vergrote foto

Voorbeelden

Zoek de bijvoeglijke naamwoorden.

- De gemorste melk ligt op de vloer.

gemorste vertelt iets over **melk**.

gemorste is een bijvoeglijk naamwoord.

- De ober is vriendelijk.

vriendelijk vertelt iets over de **ober**.

vriendelijk is een bijvoeglijk naamwoord.

- De ober bediende vriendelijk.

vriendelijk vertelt iets over het werkwoord **bedienen**.

vriendelijk is geen bijvoeglijk naamwoord (zie ook paragraaf 1.8 over het bijwoord).

Oefening 5 Benoem de bijvoeglijke naamwoorden.

- 1 De beroemde goochelaar lachte voortdurend.
- 2 Mijn oude oma breit dagelijks twee wollen sokken.
- 3 Wat stel jij steeds brutale vragen!
- 4 De Nederlandse acteur vermaakte het aanwezige publiek.
- 5 In de zomer vertelde hij altijd leuke anekdotes aan zijn vrienden.
- 6 De dochter van mijn buurman is erg mooi.
- 7 Op een rechthoekig plein heeft men een goed overzicht.
- 8 Juist op dat unieke moment zong hij een prachtig lied.
- 9 Die twee vriendelijke oudjes staken de rustige weg over.
- 10 Ik heb een gebroken hart door die onbeantwoorde liefde.

Oefening 6 Benoem de lidwoorden, zelfstandige naamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.

- 1 De gewonde voetballer speelde de hele wedstrijd door.
- 2 In dat restaurant serveert men doorgekookte bloemkool.
- 3 De boerin keek verdrietig naar het gestorven kalfje.
- 4 Onze nieuwe leraar lijkt bijzonder vriendelijk.
- 5 Warmond is een pittoresk dorpje in Zuid-Holland.
- 6 De racistische inhoud van die politieke partij is hem ontgaan.
- 7 Zijn broer zat aan tafel altijd zeer onsmakelijk.
- 8 Eet jij weleens Bourgondische wijnslakken als warm voorgerecht?
- 9 Het verkochte perceel staat al jaren leeg.
- 10 Met een indrukwekkende rede nam zij afscheid van haar geliefde publiek.

1.4 Werkwoord

Je kunt drie soorten werkwoorden onderscheiden:

het **zelfstandig werkwoord**, het **koppelwerkwoord** en het **hulpwerkwoord**.

Elke correcte zin heeft minstens één werkwoord, maar vaak heeft een zin er meer. Toch kan maar één werkwoord in de zin het belangrijkste werkwoord zijn; alle andere werkwoorden zijn minder belangrijk en noem je hulpwerkwoorden. Het belangrijkste werkwoord benoem je als een zelfstandig werkwoord *of* als een koppelwerkwoord.

Samengevat:

- Elke zin heeft óf een zelfstandig werkwoord, óf een koppelwerkwoord, nooit beide (in een samengestelde zin is dit wel mogelijk, zie hoofdstuk 4).
- Alle andere werkwoorden in de zin zijn hulpwerkwoorden.

Een zelfstandig werkwoord kan zelfstandig het gezegde van een zin vormen. In een zin met een werkwoordelijk gezegde is het zelfstandig werkwoord het belangrijkste werkwoord.

Een koppelwerkwoord is een werkwoord dat voorkomt in zinnen met een naamwoordelijk gezegde. In zo'n zin is het koppelwerkwoord het belangrijkste werkwoord. Koppelwerkwoorden zijn: ***zijn, worden, blijven, blijken, lijken, schijnen, heten, denken*** en ***voorkomen***. Deze laatste drie komen minder vaak voor.

Een koppelwerkwoord kun je vervangen door een ander koppelwerkwoord.

Een hulpwerkwoord komt nooit zelfstandig in een zin voor, maar altijd in combinatie met andere werkwoorden. Als er meer werkwoorden in een zin staan, is de persoonsvorm nooit het belangrijkste werkwoord, maar is het altijd een hulpwerkwoord. Als hulpwerkwoorden komen het meest voor: ***zijn, hebben, worden, moeten, mogen, kunnen, zullen*** en ***willen***.

Voorbeelden

Benoem de werkwoorden.

- Wim / wordt / door die jongens / geplaagd.

Het werkwoordelijk gezegde is: **wordt geplaagd**.

geplaagd is een zelfstandig werkwoord.

wordt is een hulpwerkwoord.

- Mijn buurman / is / kaal / geworden.

Het naamwoordelijk gezegde is: **is kaal geworden**.

geworden is een koppelwerkwoord.

is is een hulpwerkwoord.

Oefening 7 Benoem de afzonderlijke werkwoorden.

- 1 De vrouwen kopen elke week een nieuwe sjaal.
- 2 Heb jij dat bandje ook gezien?
- 3 Meestal hoor ik het laatste nieuws van haar nicht.
- 4 Word jij later bakker?
- 5 Hoe laat kwam jij daar?
- 6 De vrachtwagen werd door enkele monteurs gerepareerd.
- 7 Elk bewijs voor die stelling ontbreekt.
- 8 Ik schenk een cola voor haar in.
- 9 Deze hond lijkt behoorlijk agressief.
- 10 Hij heeft zijn kind elke avond hetzelfde sprookje verteld.

Oefening 8 Benoem de afzonderlijke werkwoorden.

- 1 Deze route heeft een lange geschiedenis.
- 2 De serveersters gaven de mannen extra veel bier.
- 3 De politie moet bij dit soort incidenten ingrijpen.
- 4 Moeten deze verhalen echt verteld worden?
- 5 De kinderen kunnen heel goed luisteren.
- 6 Dit materiaal was erg populair in de jaren zestig.
- 7 Ik was met een klap van de trap gevallen.
- 8 Wie heeft dat boek geschreven?
- 9 Was het kind ontroostbaar na de dood van zijn cavia?
- 10 Hij is een rijke zakenman geworden.

1.5 Voornaamwoorden

Voornaamwoorden duiden personen en zelfstandigheden aan zonder die zelf te noemen. Er bestaan verschillende soorten voornaamwoorden:

- **Persoonlijke, bezittelijke, aanwijzende** en **vragende voornaamwoorden** behoren tot de lesstof voor de Taaltoets-pabo; zie paragraaf 1.5.1 tot en met 1.5.4.
- De **betrekkelijke, onbepaalde, wederkerige** en **wederkerende voornaamwoorden** behoren tot de verdiepingstof; zie paragraaf 1.5.5 tot en met 1.5.7.

1.5.1 Persoonlijk voornaamwoord

Persoonlijke voornaamwoorden verwijzen altijd naar een persoon en komen zelfstandig voor. Er is zowel een enkelvoudsvorm als een meervoudsvorm.

Enkelvoud:	Meervoud:	
– ik, mij, me	– wij, we, ons	– 1 ^{ste} persoon
– jij, je, jou, u	– jullie, u	– 2 ^{de} persoon
– hij, hem, 'm, zij, ze, haar (d'r), het, 't	– zij, ze, hen, hun	– 3 ^{de} persoon

Sommige werkwoorden kunnen voorkomen met het woord **zich** erbij. **Zich** en de vormen van **zich** (me, je, zich en ons) zijn dan geen persoonlijke voornaamwoorden (zie ook subparagraaf 1.5.7).

- zich vergissen – Ik heb **me** vergist.
- zich schamen – Jij schaamt **je** zeker wel voor die fout?

me en **je** zijn hier geen persoonlijke voornaamwoorden.
Ik en **Jij** zijn wel persoonlijke voornaamwoorden.

Voorbeelden

Zoek de persoonlijke voornaamwoorden.

- Hij gaf me dat boekje. – Zij gaven ons dat boekje.

Hij, me, zij en **ons** zijn persoonlijke voornaamwoorden.

- Wij verlaten dat gebouw. Het is pas gerenoveerd.

Wij en **Het** zijn persoonlijke voornaamwoorden. **Het** verwijst naar **dat gebouw**.

- Ik herinner me dat ineens.

Ik is een persoonlijk voornaamwoord, **me** is geen persoonlijk voornaamwoord (**me** komt van **zich**: zich herinneren).

Oefening 9 Benoem de persoonlijke voornaamwoorden.

- 1 Heb je haar dat ook nog horen zeggen?
- 2 Ze kon haar schoonmoeder niet luchten of zien.
- 3 Kan ik je dat wel vragen?
- 4 Zij spraken constant met hun achterban.
- 5 Ik herinner me dat echt niet meer!
- 6 Kan jij je kleinkind wel dragen?
- 7 De directie van het warenhuis ontsloeg hem op staande voet.
- 8 Ik ga vanavond op bezoek bij mijn burens.
- 9 Hij komt bij mijn weten regelmatig voorbij.
- 10 Schonk zij hun een glas wijn in?

Oefening 10 Benoem de persoonlijke voornaamwoorden.

- 1 Heb jij dat haar nog duidelijk kunnen maken?
- 2 Als je van rechts komt heb je voorrang.
- 3 De rechter heeft jou wel de mantel uitgeveegd!
- 4 Ik heb je je fiets al teruggegeven.
- 5 Hij schonk hun nog een lekkere borrel in.
- 6 Zij verdedigden zich met kracht.
- 7 Elk jaar lopen zij naar dat kleine dorpje aan de rivier.
- 8 Hem durf ik dat niet te vragen.
- 9 Hun levensstijl is mij een doorn in het oog.
- 10 Heb je haar dat nog weten te vertellen?

Bezittelijke voornaamwoorden geven altijd een bezit aan. Ze staan gewoonlijk voor een zelfstandig naamwoord. Er is zowel een enkelvoudsvorm als een meervoudsvorm.

Enkelvoud:	Meervoud:	
– mijn, m'n	– ons, onze	– 1 ^{ste} persoon
– jouw, je, uw	– jullie, je, uw	– 2 ^{de} persoon
– zijn, z'n, haar, d'r	– hun, haar, d'r	– 3 ^{de} persoon

- **Zijn** zoon speelt in **haar** team.

Zijn en **haar** zijn bezittelijke voornaamwoorden.

Het bezittelijk voornaamwoord kan ook zelfstandig voorkomen.

- Die gele fiets is de **jouwe**.

Voorbeelden

Zoek de bezittelijke voornaamwoorden.

- Zijn jas hangt nog aan jouw stoel.

Zijn en **jouw** zijn bezittelijke voornaamwoorden.

- Uw reispapieren liggen klaar op mijn tafel.

Uw en **mijn** zijn bezittelijke voornaamwoorden.

- Als je fiets kapot is, neem dan de mijne maar.

Je en **mijne** zijn bezittelijke voornaamwoorden.

Oefening 11 Geef de bezittelijke voornaamwoorden aan.

- 1 Heb je jouw favoriete boek nog gelezen?
- 2 De hele middag zaten zij te kaarten in hun stamkroeg.
- 3 Zijn moeder had hem een cadeautje gegeven.
- 4 Zijn dat jouw schoenen of de hare?
- 5 Mijn oudere broer heeft mijn fiets gerepareerd.
- 6 Vergeet je niet je koffer dicht te doen?
- 7 Uw dochter heeft dat mooie verhaal verteld.
- 8 Zag u mijn rozen in de vensterbank staan?
- 9 Jullie tas ligt naast de krant.
- 10 Hebben je ouders dat tegen hem gezegd?

Oefening 12 Geef de bezittelijke en de persoonlijke voornaamwoorden aan.

- 1 Inmiddels waren zij niet meer gevoelig voor hun argumenten.
- 2 Zijn oude computer zette zij gewoon naast mijn vuilniszak.
- 3 Heb je je vader daar nog over gesproken?
- 4 Willen jullie zijn tentamenblad aan mij geven!
- 5 Je kunt die opmerkingen beter niet tegen je leraar maken.
- 6 Hij verdedigde zich met hand en tand.
- 7 Bij onze bakker kochten wij twee ons gist.
- 8 Was dit kopje het mijne of het jouwe?
- 9 Op zijn vraag gaf mijn lerares geen antwoord.
- 10 Hun komst naar de camping was voor hen erg vervelend.

1.5.3 Aanwijzend voornaamwoord

Aanwijzende voornaamwoorden wijzen, soms nadrukkelijk, personen en zaken aan.

De aanwijzende voornaamwoorden zijn: **die, deze, dat, dit, zo'n, zulke, hetzelfde, dezelfde, diezelfde, datzelfde, zelf, dusdanige, zodanige** en **dergelijke**.

Een aanwijzend voornaamwoord kun je vervangen door een van de andere aanwijzende voornaamwoorden.

- Heb jij **die / deze** cadeautjes nog gezien?
- Pieter droeg **dezelfde / zo'n** stropdas als Bernhard.
- **Dat / dit** meisje kocht een leuk zomerjurkje.

 Op www.pabowijzer.nl kun je verder oefenen

1.5.4 Vragend voornaamwoord

Met vragende voornaamwoorden vraag je naar personen, begrippen of dingen. Vaak staan deze woorden aan het begin van de zin.

De vragende voornaamwoorden zijn: **wie, wat, welke, wat voor een, wiens**.

- **Wie** geeft hem dat?
- **Welke** tas is van jou?
- **Wat voor een** merk fiets heb jij gekocht?

Waarom, wanneer, waar, hoe zijn géén vragende voornaamwoorden: zij vragen immers niet naar personen, begrippen of dingen, maar bijvoorbeeld naar een reden, een tijd of een plaats (zie paragraaf 1.8).

Voorbeelden

Zoek de aanwijzende voornaamwoorden en de vragende voornaamwoorden.

- Wie heeft deze konijnen samen in dat hok gezet?

Wie is een vragend voornaamwoord;
deze en **dat** zijn aanwijzende voornaamwoorden.

- Welke zonderling doet dergelijke dingen?

Welke is een vragend voornaamwoord;
dergelijke is een aanwijzend voornaamwoord.

Oefening 13 Benoem de aanwijzende en de vragende voornaamwoorden.

- 1 Dit lied heb ik vaker gehoord.
- 2 Heb jij dat kind nog een hand gegeven?
- 3 Dit verhaal moet je maar niet vertellen.
- 4 Wie heeft dat mobieltje zien liggen?
- 5 Die man is duidelijk aangedaan door dat voorval.
- 6 Wat ligt daar nu op tafel?
- 7 Welk tv-programma vind je goed?
- 8 Waarom heb je dat jongetje niet eerder gewaarschuwd?
- 9 Wat voor een smoes heb je nou weer verzonnen?
- 10 Je moet die argumenten niet steeds blijven gebruiken.

Oefening 14 Benoem de aanwijzende en de vragende voornaamwoorden.

- 1 Welke schrijver heeft deze bijzondere uitgave gesigneerd?
- 2 Je kunt dat kind niet overal de schuld van geven.
- 3 Wat een hoop herrie maken die overburen.
- 4 Waarvoor moesten die studenten bij de directeur komen?
- 5 Met wat voor een merk boormachine werk jij het liefst?
- 6 Marlies, die leuke meid, heeft dat cadeau niet geaccepteerd.
- 7 Deze boeken staan allemaal op mijn bureau.
- 8 Waar heb jij dat pakketje van hem neergelegd?
- 9 In dat leuke tijdschrift staan mooie foto's.
- 10 Waar staan die hangjongeren dan bij het winkelcentrum?

Betrekkelijke voornaamwoorden verwijzen naar personen of zaken die al eerder in de zin genoemd zijn. Datgene waarop ze betrekking hebben, noem je een antecedent.

Betrekkelijk voornaamwoorden zijn: **die, dat, wie, wat, welke hetgeen**.

- Het boek, **dat** ik nodig heb, is zoek.

dat verwijst naar **het boek**;

dat is een betrekkelijk voornaamwoord.

- De vrouw **die** daar loopt, is getrouwd.

die verwijst naar **de vrouw**;

die is een betrekkelijk voornaamwoord.

Soms kom je een betrekkelijk voornaamwoord tegen zonder antecedent. In die gevallen zit het antecedent al in het betrekkelijk voornaamwoord opgesloten.

- **Wie** de schoen past, trekke hem aan.

In plaats van **wie** kun je zeggen: **hij die** of **degene die**.

Hij die de schoen past, trekke hem aan.

Wie is hier dus geen vragend voornaamwoord, maar een betrekkelijk voornaamwoord met ingesloten antecedent.

Voorbeelden

Zoek het betrekkelijk voornaamwoord en het betrekkelijk voornaamwoord met ingesloten antecedent.

- Zag je het meisje, **dat** haar zusje feliciteerde?

dat verwijst naar het meisje;

dat is een betrekkelijk voornaamwoord.

- Wie mij **dat** heeft aangedaan, hoort nog van me.

Wie vervang je door **degene die** of door **hij**.

Degene die dat heeft aangedaan, hoort nog van me.

Wie is een betrekkelijk voornaamwoord met ingesloten antecedent.

De stof van deze paragraaf maakt geen deel uit van de Taaltoets-pabo.

Oefening 15 Benoem de betrekkelijke voornaamwoorden.

- 1 De winkelier die dat product kocht, is ziek.
- 2 Het broodje dat ik net kocht, is alweer op.
- 3 Heeft de jongen die dat zei nog iets meer verteld?
- 4 De vrouw die daar zit heeft twee kinderen.
- 5 Wie wil de jas aan, die over de stoel hangt?
- 6 De kinderen die daar spelen zitten nog op school.
- 7 Wie het weet, mag nog niks zeggen.
- 8 De voorzitter met wie ik vandaag een gesprek had, is erg nerveus.
- 9 Wat je daar doet, lijkt mij erg link.
- 10 Wie de tweede steen gooide, werd ook schuldig bevonden.

Oefening 16 Benoem de betrekkelijke en de vragende voornaamwoorden.

- 1 Wie een seizoenskaart van Feijenoord heeft, is een geluksvogel.
- 2 Welke doelen die je nastreeft, heb je inmiddels behaald?
- 3 Voor glazen die tegen een stootje kunnen, betaal je meestal wat meer.
- 4 Wie heeft dat gezien?
- 5 Wie zo'n mooie sjaal draagt, moet wel rijk zijn.
- 6 De student aan wie ik dat boek zou geven, was ziek.
- 7 Het lelijkste wat wij gezien hebben, was dat eendje.
- 8 De winterse dagen die nu voorbij zijn, vergeet hij niet.
- 9 Iets wat me interesseert, heeft mijn aandacht.
- 10 Is hier nog een gids aan wie ik een routebeschrijving kan vragen?

Onbepaalde voornaamwoorden geven een algemene aanduiding van personen en zaken. Ze kunnen zelfstandig voorkomen.

De belangrijkste zelfstandige onbepaalde voornaamwoorden zijn: **men, iemand, niemand, iets, niets, geen, al, alles, wat, iedereen, het** en **sommige**.

De belangrijkste bijvoeglijke onbepaalde voornaamwoorden zijn: **een of andere, zekere, enige, iedere** en **elke**.

Voorbeelden

Zoek de onbepaalde voornaamwoorden.

- Wil je **wat** voor me doen?

Wat is het onbepaalde voornaamwoord. **Wat** is een niet duidelijk omschreven begrip.

Het onbepaalde voornaamwoord **wat** kun je vervangen door *iets* of door *een beetje*.

- Het regent.

In deze zin weet je niet waarnaar **Het** verwijst. **Het** is daarom een onbepaald voornaamwoord.

- Dit is een mooi gebouw. Het heeft twee torens.

Het verwijst naar een mooi gebouw. **Het** is hier een persoonlijk voornaamwoord.

De stof van deze paragraaf maakt geen deel uit van de Taaltoets-pabo.

Oefening 17 Benoem de onbepaalde voornaamwoorden.

- 1 Iedereen was er.
- 2 Men keek angstig naar de trapeze boven in de nok van het circus.
- 3 In die winkel kun je bijna alles kopen.
- 4 Niemand durfde de docent tegen te spreken.
- 5 Hij heeft wat laten vallen.
- 6 Iedereen wist iets over elkaar te vertellen.
- 7 Niet alles is rozengeur en maneschijn.
- 8 De rekeningen van de garage legde hij elke keer opzij.
- 9 Die jongens verdienen enige aandacht.
- 10 Wat je daar allemaal zegt, is gelogen.

Oefening 18 Benoem de onbepaalde voornaamwoorden.

- 1 In dat boek staat vermeld wat men moet doen in geval van overmacht.
- 2 Niemand van ons had iets gewonnen.
- 3 Men neme een ei en klutst dat stevig.
- 4 Wat heb jij daar nou gedaan?
- 5 Waarom heeft niemand daar iets over gezegd?
- 6 Spelen we alles of niets?
- 7 In het gras vond men allerlei gekke briefjes.
- 8 Heb jij iedereen wel een uitnodiging gestuurd?
- 9 Alle aandacht werd op de artiest gevestigd.
- 10 Er bleef die families niets bespaard.

1.5.7 Wederkerig en wederkerend voornaamwoord

Het verschil tussen wederkerige en wederkerende voornaamwoorden is, dat het wederkerend voornaamwoord verwijst naar de persoon zelf en het wederkerige voornaamwoord verwijst naar meer personen.

Er is maar één wederkerig voornaamwoord: **elkaar** of varianten daarvan, zoals **elkander** en **mekaar**.

– Wij geven elkaar een hand.	wederkerig voornaamwoord
– Ik vergis me .	wederkerend voornaamwoord
– Jij vergist je .	wederkerend voornaamwoord
– Wij vergissen ons .	wederkerend voornaamwoord
– Zij vergissen zich .	wederkerend voornaamwoord

Alle vormen van **zich** noem je wederkerende voornaamwoorden: **zich**, **me**, **je** en **ons** (zie ook subparagraaf 1.5.1)

Voorbeelden

Benoem de onderstreepte woorden.

- Wij houden al jaren van elkaar.

elkaar is een wederkerig voornaamwoord.

- Wij kopen een ons oude kaas.

ons is geen vorm van **zich** en is dus geen wederkerend voornaamwoord.

ons is een zelfstandig naamwoord.

- Geef me die bal eens aan.

me is geen vorm van **zich** en is dus geen wederkerend voornaamwoord.

me is een persoonlijk voornaamwoord.

- Jij komt je zeker verontschuldigen!

je is een vorm van **zich**: zich verontschuldigen.

je is een wederkerend voornaamwoord.

De stof van deze paragraaf maakt geen deel uit van de Taaltoets-pabo.

Oefening 19 Benoem de wederkerende en de wederkerige voornaamwoorden.

- 1 Na die ruzie gaven ze elkaar een hand.
- 2 Je vroeg je dat natuurlijk af.
- 3 Ze bekritisieren de schilderijen van elkaar altijd.
- 4 Soms schaamde zij zich voor haar ouders.
- 5 De gewonde gaf zich over aan de hulp van de EHBO'er.
- 6 Vraag jij je nooit af hoe dat allemaal kan?
- 7 We hebben elkaar al lang niet meer gezien.
- 8 In die woordenwisseling heb ik me aardig geweerd.
- 9 Ik amuseer me kostelijk op dit feest.
- 10 Ik scheer me elke dag tijdens het douchen.

Oefening 20 Benoem de wederkerende en de wederkerige voornaamwoorden.

- 1 Heb je je ook verslapen?
- 2 Heb jij je fiets nog laten repareren?
- 3 Was jij je elke dag zo uitgebreid?
- 4 Kunnen jullie je daar iets bij voorstellen?
- 5 Stellen de studenten zich nog aan mekaar voor?
- 6 De onschuldige bevrijdde zich uit de gevangenis.
- 7 U wast zich elke dag!
- 8 Bij de directie verontschuldigde ik me voor dat gedrag.
- 9 Gedraag je je een beetje in Rome!
- 10 Je zo laten gaan, acht ik onjuist.

1.6 Telwoord

Telwoorden geven een hoeveelheid of een plaatsaanduiding in een volgorde aan.

Je kunt verschillende soorten telwoorden onderscheiden:

- bepaald hoofdtelwoord: twee, honderd, duizend;
- onbepaald hoofdtelwoord: enkele, verschillende, sommige, verscheidene, enige;
- bepaald rangtelwoord: tweede, honderdste, duizendste;
- onbepaald rangtelwoord: zoveelste, laatste, middelste.

Bij bepaalde telwoorden weet je meteen om welk aantal het gaat of welke plaats in de volgorde het betreft; bij onbepaalde telwoorden is de hoeveelheid of de plaats altijd algemeen aangeduid.

Rangtelwoorden herken je eenvoudig, omdat je achter het rangtelwoord het woordje 'rang' of 'plaats' kunt denken:

- tweede rang
- honderdste plaats
- middelste rang

Niet alle cijfers zijn telwoorden; soms komt een getal voor als zelfstandig naamwoord.

- Hij heeft een zes gegooid met de dobbelsteen.
- Ik heb een acht voor mijn tentamen.

Het herkennen van de telwoorden is stof voor de Taaltoets-pabo. Het kunnen onderscheiden van de telwoorden in bepaald / onbepaald en hoofdtelwoord / rangtelwoord is verdiepingsstof.

Voorbeeld

Benoem de telwoorden in de volgende zin.

- 'Dit is al de zoveelste onvoldoende', verzuchtten de twee broers.

zoveelste geeft een vaag aantal weer.

Je kunt er 'rang' achter denken: zoveelste rang.

zoveelste is een onbepaald rangtelwoord.

twee geeft een precies aantal aan.

Je kunt er geen 'rang' achter denken.

twee is een bepaald hoofdtelwoord.

Oefening 21 Herken de telwoorden en benoem deze.

- 1 Drie kinderen liepen door de wijk.
- 2 In dat boek ontbreken verschillende bladzijden.
- 3 Om tien uur vertrekt de trein.
- 4 Op de hoeveelste plaats staat de atleet?
- 5 Enkele boeken waren zwaar beschadigd.
- 6 Vanwege dat feest ging de eerste trein al heel vroeg.
- 7 Van haar docent kreeg ze een vijf voor haar scriptie.
- 8 Eén van de drie kinderen heeft waterpokken.
- 9 Zou jij ook een miljoen willen winnen?
- 10 De eersten zullen de laatsten zijn!

Oefening 22 Herken de telwoorden en benoem deze.

- 1 Twee spinnende poezen zaten in de vensterbank.
- 2 Komt lijn 39 langs het Centraal Station?
- 3 Enige studenten kwamen te laat voor de tweede ronde.
- 4 Van die postzegels is de derde niet afgestempeld.
- 5 Sommige winkeliers sluiten vandaag vroeg.
- 6 De werknemers staken voor meer salaris.
- 7 Dit is de zoveelste mail vandaag.
- 8 Hij gaat met pensioen na veertig jaar trouwe dienst.
- 9 Op dit eiland leven verschillende culturen naast elkaar.
- 10 Ik hoor dat Piet de laatste tijd veel geld heeft verdiend.

1.7 Voorzetsel, voegwoord en tussenwerpsel

Voorzetsels staan vaak aan het begin van zinnen en zinsdelen. Ze komen vooral voor in plaats- of tijdsaanduidingen. Bovendien zijn er voorzetsels, zoals: **volgens, ondanks, wegens, te, met** en **van**.

- **op** de stoel
- **om** vier uur
- **volgens** mij

De meeste voorzetsels herken je door achter het voorzetsel *het kooitje of het huis* te denken.

- **in** het kooitje, **op** het kooitje, **bij** het huis, **naast** het huis

Het voegwoord verbindt twee woorden, zinnen of zinsdelen met elkaar. Zinnen en zinsdelen kunnen verbonden worden door **nevenschikking** of **onderschikking**. *Nevenschikkende voegwoorden* zijn bijvoorbeeld: **en, maar, want, of, dus, noch** en **doch**.

Onderschikkende voegwoorden zijn bijvoorbeeld: **dat, doordat, voordat, omdat, zodat, als, zoals, aangezien, hoewel, terwijl** (zie ook paragraaf 4.3).

- Ik ga niet naar school, **want** het is Pasen.
- Ik ga niet naar school, **omdat** het Pasen is.

Tussenwerpsels zijn uitroepen van emoties of klanknabootsingen. Ze staan altijd los van de zin voor of na een komma.

- **Boem**, daar viel hij uit de boom.
- **Hé**, ga nou niet weg!
- **Ja**, ik ga mee, **hoor**.

Voorbeelden

Benoem de voorzetsels, voegwoorden en tussenwerpsels.

- Ondanks je gemopper blijf ik op je tas en je jas passen, hoor.

voorzetsel: **ondanks** en **op**

voegwoord: **en**

tussenwerpsel: **hoor**

Het tussenwerpsel behoort niet tot de stof voor de Taaltoets-pabo. Voorzetsels en voegwoorden wel, maar het kunnen onderscheiden van nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden niet.

Oefening 23 Benoem de voorzetsels en voegwoorden.

- 1 Op de kade van de haven lag een horloge.
- 2 Zag je die tas en die paraplu naast de voordeur niet?
- 3 Ik wacht al tijden op zijn mail of brief.
- 4 Met de brief in zijn hand kwam hij door het ganse land.
- 5 Wegens ziekte ging de voorstelling niet door.
- 6 Ik vertelde het sprookje aan mijn groep voordat de bel ging.
- 7 Je moest lang in de rij staan, omdat er maar twee kassa's open waren.
- 8 De school gaat uit om half twaalf of om twaalf uur.
- 9 Ondanks haar gehaast, kwam ze te laat.
- 10 Sinds vorige maand is er niets veranderd.

Oefening 24 Benoem de voorzetsels, voegwoorden en tussenwerpsels.

- 1 Nee, ik heb geen behoefte meer aan jouw geld of jouw hulp.
- 2 Voordat ik hem gedag zeg, drink ik nog een kopje thee.
- 3 Tweemaal per jaar gaat hij naar Londen.
- 4 Aangezien hij de bedragen te snel optelde, klopte het bedrag niet, hoor.
- 5 Verdorie, nu heb ik de trein van twee uur gemist.
- 6 Deze theorie is juist of onjuist.
- 7 Weet jij dat de zoon van Kees ook Donald heet?
- 8 Hé, wil je daar met je handen afblijven!
- 9 Terwijl de kinderen al sliepen, vloog de ooievaar over.
- 10 Ja, achter de kast lag zijn stropdas in het stof.

1.8 Bijwoord

Bijwoorden kunnen *in* een zinsdeel staan, maar ook als een apart zinsdeel voorkomen.

Kenmerken van bijwoorden zijn:

- 1 Bijwoorden kunnen iets vertellen over een bijvoeglijk naamwoord, een telwoord of een ander bijwoord.
 - De juf is **heel erg** aardig.
- 2 Bijwoorden kunnen iets vertellen over een werkwoord.

– De jongen loopt **snel**.

Deze bijwoorden kun je net als bijvoeglijke naamwoorden in de vergrotende en in de overtreffende trap zetten.

– snel – sneller – snelst

- 3 Bijwoorden kunnen onzekerheid, ontkenning, tijd, plaats of reden aangeven.
 - **Misschien** kom ik **vanavond** bij je eten.

Ook het woord **er** is een bijwoord.

Voornaamwoordelijke bijwoorden zijn combinaties van een bijwoord met een voorzetsel, zoals: **erin**, **daarop** en **waarmee**.

Het voornaamwoordelijke bijwoord behoort niet tot de stof voor de Taaltoets-pabo.

Voorbeelden

Zoek het bijwoord in de volgende zinnen.

– Deze timmerman werkt **het hardst**.

hardst vertelt iets over het werkwoord **werken**;

hardst is een bijwoord.

– Dit potlood is **het hardst**.

hardst vertelt iets over **Dit potlood**;

hardst is een bijvoeglijk naamwoord.

– Die nieuwe collega is **bijzonder aardig**.

bijzonder vertelt iets over **aardig**;

bijzonder is een bijwoord.

Oefening 25 Benoem de bijwoorden.

- 1 De bijeenkomst duurde lang.
- 2 De student was vreselijk nerveus.
- 3 José schrijft altijd klein.
- 4 Hier ligt rommel op straat.
- 5 Er staan enkele mensen te wachten.
- 6 Blijkbaar zien die kopers het huis niet zitten.
- 7 In de wijk klonk een ontzettend harde knal.
- 8 Misschien hebben die kinderen dat sieraad gestolen.
- 9 Had jij dat echt ooit geloofd?
- 10 De ober bediende erg goed.

Oefening 26 Benoem de bijwoorden.

- 1 Deze marktkoopman schreeuwde erg hard.
- 2 Hiernaast houdt men niet van disco's.
- 3 Wanneer krijgen jullie de uitslag van jullie tentamens?
- 4 Zij gaan inderdaad naar dat prachtige skigebied.
- 5 Waarmee kan ik je vandaag helpen?
- 6 Dat is een heel mooi handschrift!
- 7 Niemand had dat ongeluk zien gebeuren.
- 8 Ver na dat feest bleef het onrustig in de stad.
- 9 Alle 25 leerlingen hebben vandaag zeer netjes gewerkt.
- 10 Wil jij straks die vloeistof erin gieten?

Samenvatting

Het benoemen van woorden kan meestal niet zonder kennis van het zinsontleden. Er is inzicht in de structuur van een zin nodig om de woorden foutloos te kunnen benoemen. Sommige woorden kunnen afhankelijk van hun betekenis of hun functie in de zin op verschillende manieren benoemd worden.

In dit hoofdstuk zijn alle woordsoorten uitgebreid aan bod gekomen: lidwoorden, naamwoorden, werkwoorden, voornaamwoorden, telwoorden, voorzetsels, voegwoorden, tussenwerpsels en bijwoorden.

Oefening meerkeuzevragen

hoofdstuk 1 Woordbenoemen

Bepaal van het onderstreepte woord de woordsoort.

Vraag 1 De gasten van de trouwerij wilden op het gras lopen.

- a. hulpwerkwoord
- b. koppelwerkwoord
- c. zelfstandig werkwoord
- d. zelfstandig naamwoord

Vraag 2 Het gedode konijn werd door de vos opgegeten.

- a. bezittelijk voornaamwoord
- b. bijvoeglijk naamwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. zelfstandig werkwoord

Vraag 3 Welke vragen hij ook stelt, geef maar geen antwoord.

- a. persoonlijk voornaamwoord
- b. aanwijzend voornaamwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. vragend voornaamwoord

Vraag 4 Door deze therapie werd het kind steeds vaker onhandelbaar.

- a. hulpwerkwoord
- b. koppelwerkwoord
- c. zelfstandig werkwoord
- d. zelfstandig naamwoord

Vraag 5 Was het een of twee tellen geleden?

- a. lidwoord
- b. telwoord
- c. bijvoeglijk naamwoord
- d. voegwoord

Vraag 6 Van schrik laat ik dat bord uit mijn handen vallen.

- a. bijwoord
- b. persoonlijk voornaamwoord
- c. bijvoeglijk naamwoord
- d. voorzetsel

Vraag 7 In het café schonk de barman haar een glas wodka light in.

- a. bijvoeglijk naamwoord
- b. persoonlijk voornaamwoord
- c. bezittelijk voornaamwoord
- d. voornaamwoord

Vraag 8 Mijn fiets staat bij 't station.

- a. bijvoeglijk naamwoord
- b. persoonlijk voornaamwoord
- c. bezittelijk voornaamwoord
- d. bijwoord

Vraag 9 Het invullen van die enquête is niet verplicht.

- a. hulpwerkwoord
- b. zelfstandig werkwoord
- c. koppelwerkwoord
- d. zelfstandig naamwoord

Vraag 10 Die vergadering van ministers duurde lang.

- a. bijwoord
- b. voorzetsel
- c. zelfstandig naamwoord
- d. bijvoeglijk naamwoord

Vraag 11 Hebben die studenten ons daarover nog informatie gegeven?

- a. bijvoeglijk naamwoord
- b. bezittelijk voornaamwoord
- c. persoonlijk voornaamwoord
- d. voornaamwoord

Vraag 12 Dit project wordt door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen gefinancierd.

- a. zelfstandig naamwoord
- b. hulpwerkwoord
- c. koppelwerkwoord
- d. zelfstandig werkwoord

Vraag 13 Uit een enquête blijkt dat die krant het meest gelezen dagblad is.

- a. zelfstandig werkwoord
- b. hulpwerkwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. bijvoeglijk naamwoord

Vraag 14 Waarom koos dat kind het hazenpad?

- a. vragend voornaamwoord
- b. bijwoord
- c. bijvoeglijk naamwoord
- d. voegwoord

Vraag 15 Het concretiseren ging me niet goed af.

- a. bijvoeglijk naamwoord
- b. hulpwerkwoord
- c. zelfstandig werkwoord
- d. zelfstandig naamwoord

Vraag 16 Wat heeft deze toezegging nu in feite opgeleverd?

- a. voornaamwoord
- b. aanwijzend voornaamwoord
- c. vragend voornaamwoord
- d. bijwoord

Vraag 17 Zij brengt de kinderen weg voordat het gaat regenen.

- a. voorzetsel
- b. voegwoord
- c. bijwoord
- d. aanwijzend voornaamwoord

Vraag 18 Van wat voor soort scooters houd jij het meest?

- a. persoonlijk voornaamwoord
- b. zelfstandig naamwoord
- c. aanwijzend voornaamwoord
- d. vragend voornaamwoord

Vraag 19 De groenteboer is erg vriendelijk als hij aan de deur komt.

- a. bezittelijk voornaamwoord
- b. zelfstandig naamwoord
- c. bijvoeglijk naamwoord
- d. bijwoord

Vraag 20 Gelukkig heb ik voor dat concert nog kaartjes kunnen kopen.

- a. vragend voornaamwoord
- b. aanwijzend voornaamwoord
- c. bijwoord
- d. bezittelijk voornaamwoord

Vraag 21 Dit tentamen viel me echt behoorlijk tegen!

- a. bezittelijk voornaamwoord
- b. bijvoeglijk naamwoord
- c. persoonlijk voornaamwoord
- d. bijwoord

Oefening meerkeuzevragen

hoofdstuk 1 (vervolg)

Vraag 22 Het leven van die studenten is best zwaar.

- a. zelfstandig werkwoord
- b. bijvoeglijk naamwoord
- c. hulpwerkwoord
- d. zelfstandig naamwoord

Vraag 23 Wat kan jij een partij kletsen, zeg!

- a. koppelwerkwoord
- b. zelfstandig werkwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. hulpwerkwoord

Vraag 24 De toeristen stuurden ook zo'n rare ansichtkaart.

- a. vragend voornaamwoord
- b. bijwoord
- c. aanwijzend voornaamwoord
- d. bezittelijk voornaamwoord

Vraag 25 Help je even mee met het schoonmaken?

- a. zelfstandig naamwoord
- b. hulpwerkwoord
- c. koppelwerkwoord
- d. zelfstandig werkwoord

Vraag 26 Terwijl je in de bus zit, kun je mooi je krantje lezen.

- a. bijwoord
- b. voegwoord
- c. aanwijzend voornaamwoord
- d. voorzetsel

Vraag 27 De houdbaarheidsdatum op dat pakje blijkt aanzienlijk verbeterd.

- a. zelfstandig werkwoord
- b. hulpwerkwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. koppelwerkwoord

Vraag 28 De ober van dat restaurant bediende de gasten op het terras uitstekend.

- a. bijvoeglijk naamwoord
- b. bijwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. zelfstandig werkwoord

Vraag 29 De kinderen hebben verborgen in de struik een vogelnestje gevonden.

- a. koppelwerkwoord
- b. zelfstandig werkwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. hulpwerkwoord

Vraag 30 Door verkoop van hun huis wordt het binnenkort het onze.

- a. bezittelijk voornaamwoord
- b. persoonlijk voornaamwoord
- c. bijwoord
- d. bijvoeglijk naamwoord

Vraag 31 Je kunt hem natuurlijk ook gewoon bellen!

- a. zelfstandig werkwoord
- b. bijvoeglijk naamwoord
- c. hulpwerkwoord
- d. koppelwerkwoord

Vraag 32 Weet je nog wanneer je je oproepkaart hebben ontvangen?

- a. bijvoeglijk naamwoord
- b. persoonlijk voornaamwoord
- c. bijwoord
- d. bezittelijk voornaamwoord

Vraag 33 Het afbreken van het oude gebouw werd steeds uitgesteld.

- a. bijvoeglijk naamwoord
- b. zelfstandig werkwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. hulpwerkwoord

Vraag 34 Overschrijven uit boeken van een schrijver is wel degelijk plagiaat.

- a. bijwoord
- b. voegwoord
- c. voorzetsel
- d. aanwijzend voornaamwoord

Vraag 35 Die wollen truien zijn door mijn oma gebreid.

- a. koppelwerkwoord
- b. bezittelijk voornaamwoord
- c. hulpwerkwoord
- d. zelfstandig werkwoord

Vraag 36 Mijn jongste broer is op latere leeftijd nog jurist geworden.

- a. koppelwerkwoord
- b. zelfstandig naamwoord
- c. hulpwerkwoord
- d. zelfstandig werkwoord

Vraag 37 Je gelooft je ogen niet als je ziet hoe zij zich voor die baas van ons uitslooft.

- a. aanwijzend voornaamwoord
- b. bezittelijk voornaamwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. persoonlijk voornaamwoord

Vraag 38 Wie is die man en wat komt hij hier doen?

- a. bezittelijk voornaamwoord
- b. vragend voornaamwoord
- c. aanwijzend voornaamwoord
- d. bijwoord

Vraag 39 Het was gisteren vroeg donker geworden.

- a. koppelwerkwoord
- b. zelfstandig werkwoord
- c. zelfstandig naamwoord
- d. hulpwerkwoord

Vraag 40 Misschien eten er vanavond meer met de pot mee.

- a. bijvoeglijk naamwoord
- b. zelfstandig naamwoord
- c. bijwoord
- d. voorzetsel